

УДК 338.43:330.131.7:65.011.3

A. Dvoynos, postgraduate State Agrarian and Engineering University in Podilya

**INTERNATIONAL PRACTICE MANAGEMENT AGRARIAN RISK IN CASE
OF A EUROPEAN MODEL OF INSURANCE**

Annotation. *We study the international practice of insurance risk to farmers the example of the European model directly to the example of Germany.*

The study deals with examples of international best practice management agricultural risks, such as the use of agricultural insurance products, while there are three basic models, which can be called American, European and mixed. Each different degrees of state involvement. Typically, government agencies support the development of agricultural insurance in order to stabilize income farmers. The most common method is the use of such support various grants and other financial assistance.

It was determined that a typical example of the European model of agrarian insurance risk is Germany. In this country, no state aid system in case of losses associated with the loss of the crop. Only in exceptional cases can take

concrete decisions the allocation of aid and only with the consent of the European Union. For comparison, the urgent approaches and legislation on Ukraine Agri-Insurance and participation in the state. According to current legislation in the agricultural insurance Ukraine may be made by insurers:

- 1) with government support (financial);
- 2) without government support.

Generalized study of international agricultural insurance experience, and based on this noted the basic principles of the system approach in the implementation of public policy in agricultural insurance in Ukraine.

In countries where the government does not pay much attention to agricultural insurance and its development is slow and haphazard. Most policies are optimal risk sharing in agriculture on the principle of partnership between the private and public sectors.

Keywords: risk management, insurance of agricultural risks, the European model of insurance, state involvement in agricultural insurance.

А.Л. Двойнос, здобувач ПДАТУ

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМИ РИЗИКАМИ НА ПРИКЛАДІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ СТРАХУВАННЯ

Досліджується міжнародна практика страхування ризиків сільгоспвиробника на прикладі європейської моделі безпосередньо на прикладі Німеччини. Показано особливості агостраховання в Україні. Досліджується участь держави в системі агостраховання України та можливість застосування при побудові такої системи позитивного міжнародного досвіду.

Ключові слова: управління ризиками, страхування аграрних ризиків, європейська модель страхування, участь держави в агострахованні.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У світовій практиці система управління ризиками агровиробника, основа якої – страхування, є невід'ємною частиною аграрного виробництва. Міжнародні інтеграційні процеси впливають на розвиток аграрного страхування, а також на формування державної політики в цій сфері. Тому вкрай актуальним питанням є обмін досвідом та врахування міжнародної практики. Проте основним практичним завданням є не просто копіювання міжнародних моделей, а поєднання позитивного досвіду зарубіжних країн з вітчизняним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженням проблеми вивченням зарубіжного досвіду страхування в аграрній сфері займаються такі вчені: В. Базілевич, О. Гудзь, Н. Мних, А. Нікітін, В. Якубовіч та ін. Ці дослідження більшою мірою відображають економічні особливості страхування сільськогосподарської продукції за кордоном, проте недостатньо уваги приділяється державній політиці в цій сфері. Низький рівень розвитку агостраховання в Україні свідчить про актуальність подальших досліджень даної проблематики.

Формулювання цілей статті. Цілями статті є узагальнення основних принципів побудови системи агостраховання в зарубіжних країнах, визначення відмінностей, недоліків та узагальнення позитивних досягнень міжнародного досвіду, які можуть бути застосовані в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У багатьох країнах світу агостраховання є найефективнішим механізмом фінансового захисту аграрного виробника.

Розглянувши приклади міжнародної практики управління аграрними ризиками, а саме використання системи страхування сільськогосподарського виробника, виділяються три основні моделі, які умовно можна назвати американською, змішаною та європейською (табл. 1).

Кожна з них відрізняється ступенем участі держави. Як правило, державні органи підтримують розвиток страхування сільськогосподарських ризиків з метою стабілізації доходів сільгоспвиробників. Найпоширенішим способом такої підтримки є застосування різних субсидій та інших видів фінансової допомоги. Однак деякі країни реалізують тільки програми державних виплат на випадок настання стихійних лих, категорично відмовляючись від надання субсидій.

Типовим прикладом європейської моделі страхування аграрних ризиків є Німеччина. У цій країні немає державної системи допомоги на випадок збитків, пов'язаних з втратою врожаю. Тільки у виняткових випадках можуть бути прийняті конкретні рішення про виділення допомоги і лише за згодою Європейського Союзу. У Німеччині не існує розвинутої програми субсидування страхування аграрних ризиків, а існує лише три інструменти для управління ними:

- ситуаційні виплати державної допомоги після значних несприятливих погодних подій (повністю фінансуються урядом);
- фонд зі страхування хвороб худоби, який частково фінансується державою;
- приватне страхування від граду.

Таблиця 1

Моделі страхування аграрних ризиків

Американська	Європейська	Змішана
США, Канада	Німеччина, Великобританія	Іспанія, Італія, Франція
Активна участь державних органів у страхуванні сільськогосподарських ризиків. Основним інструментом державної підтримки є надання субсидії для сплати частини страхової премії, яка дає можливість мінімізувати вартість страхування для сільгоспвиробників.	Мінімальне втручання державних органів в систему страхування сільськогосподарських ризиків. Сільськогосподарські виробники платять повну вартість страхового поліса, що дозволяє страховим компаніям пропонувати на ринку тільки ті продукти, які реально можуть бути продані. Це переважно продукти страхування від окремих ризиків, оскільки мультиризикові страхові продукти були б для сільгоспвиробників занадто дорогими.	Ефективна взаємодія страховиків, страхувальників і держави. Страхування здійснюється в добровільному порядку, покриття ризиків забезпечують приватні страхові компанії. Держава в міру своїх можливостей підтримує, контролює і розвиває систему, але при цьому виключає надання прямої державної допомоги у разі настання катастрофічних ризиків. Сільгоспвиробники активно беруть участь в прийнятті рішень, що стосуються аграрного страхування.
Недоліки		
Високі адміністративні витрати держави і зниження мотивації страхувальника до застосування заходів зі зменшення впливу ризиків.	Незахищеність страхувальників, обмежені можливості розвитку системи страхування.	Виключення можливості надання прямої державної допомоги у разі настання несприятливих ситуацій.

За несприятливих погодних умов (катастрофи) держава зазвичай створює робочі групи для аналізу ситуації із залученням представників різних організацій. Однак уряд Німеччини виплачує компенсації виробникам тільки у випадках епідемій хвороб сільськогосподарських тварин. Ця програма ґрунтується на законодавчих документах і уряд компенсує 50% компенсаційної ставки на одиницю виробництва за обов'язкової умови, що худоба буде застрахована. Крім того, велике поширення в Німеччині отримало страхування від граду (60% сільськогосподарських культур), яке пропонується для більшості сільськогосподарських культур і включає зниження якості продукції.

У цілому система страхування аграрного сектору складається з трьох основних блоків:

- приватне страхування (град, відповідальність і так далі);
- фонди по страхуванню від хвороб тварин (фермери та регіональні органи влади);
- програми державної допомоги (землі – федеральний уряд – ЄС).

Федеральний уряд Німеччини не планує субсидювати програму сільськогосподарського страхування, оскільки така програма вимагає щорічних витрат протягом тривалого часу. Аргументи проти державного субсидування аграрного страхування включають наступні положення:

- держава вже виплачує допомогу для подолання наслідків катастрофічних подій (наприклад, повені та посухи). Виплати проводяться в міру необхідності і не вимагають постійних адміністративних витрат;
- надання субсидій вимагає великих адміністративних витрат;
- субсидії будуть покривати витрати страхових компаній замість надання прямої допомоги виробникам;
- сільськогосподарський сектор повинен знаходитися в рівних умовах з іншими секторами національної економіки.

Отже, уряд Німеччини вважає, що виробники сільськогосподарської продукції повинні самостійно нести відповідальність за ведення свого бізнесу. Існуючі страхові продукти на ринку можуть забезпечити виробникам ефективний захист від основних природних ризиків, тому уряд вважає нецільним створення спеціальної страхової програми для аграрного сектору і її субсидування.

Для порівняння дослідимо актуальні підходи та законодавство в сфері агрострахування України та участь в ньому держави.

Страхування сільськогосподарських ризиків в Україні може здійснюватися страховиками:

- 1) з державною підтримкою (фінансовою);
- 2) без державної підтримки.

Страхування без державної підтримки відбувається за загальними правилами, прописаними у ЦК України, ГК України та Законі України «Про страхування». Здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною (фінансовою) підтримкою додатково регулюється спеціальними нормами Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». Механізм державної підтримки страхувальників сільськогосподарської продукції прописаний у розділі VI названого Закону.

Державна підтримка – надання сільськогосподарському товаровиробнику з державного бюджету в порядку, встановленому законом, грошових коштів у вигляді субсидій для оплати частини страхового платежу (страхової премії), нарахованого за договором страхування.

Відповідно, страхуванням сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є економічні відносини щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика шляхом сплати страхувальником страхових платежів (премій), частина яких компенсується за рахунок державних субсидій, та доходів від розміщення коштів цих фондів, яке здійснюється відповідно до положень названого Закону і визначається наявністю та особливостями ризиків, носіями яких є сільськогосподарські рослини і тварини.

Основними принципами страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є:

- 1) підтримка стабільності фінансового становища і кредитоспроможності сільськогосподарських товаровиробників у разі загибелі (знищення, втрати), пошкодження застрахованого майна внаслідок несприятливих природно-кліматичних умов чи інших несприятливих подій, визначених у стандартних договорах страхування;
- 2) обов'язковість укладення договору страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою як умови при наданні сільськогосподарським товаровиробникам окремих видів державної підтримки та дотацій, визначених Кабінетом Міністрів України;
- 3) рівна доступність до державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників незалежно від їх організаційно-правової форми;
- 4) забезпечення відшкодування збитку, завданого страхувальникам внаслідок настання страхових подій, у розмірі, порядку і на умовах, встановлених законом;
- 5) виконання зобов'язань України у сфері міжнародної торгівлі.

Державна підтримка страхування сільськогосподарських ризиків полягає у наданні з державного бюджету аграріям грошових коштів у вигляді субсидій на відшкодування частини страхового платежу (страхової премії), фактично сплаченого ними за договорами страхування сільськогосподарської продукції.

Перелік сільськогосподарських страхових ризиків, а також об'єктів страхування, частина страхових платежів (страхових премій), яка субсидується з державного бюджету, визначається Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику.

Порядок та умови надання державної підтримки шляхом здешевлення страхових платежів (премій) затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну аграрну політику. Цей орган має право:

- 1) вносити пропозиції Кабінету Міністрів України щодо переліку ризиків, об'єктів страхування та частини страхових платежів (страхових премій), яка субсидується з державного бюджету;
- 2) визначати за погодженням з Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, порядок та умови ведення страховиками персоналізованого (індивідуального) обліку договорів страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою;
- 3) встановлювати форми інформування страховиками про кожен укладений, продовжений або достроково припинений договір страхування, а також про кожен випадок виплати страхового відшкодування;
- 4) вивчати та впроваджувати світовий досвід з питань страхування;
- 5) здійснювати:
  - нарахування та виплату страхових субсидій;
  - ведення інформаційних баз даних щодо страхування сільськогосподарської продукції;
  - розроблення спільно з Аграрним страховим пулом нових страхових продуктів, стандартних правил страхування, процедур андеррайтингу та врегулювання збитків, проектів стандартних заяв та договорів страхування;
  - підготовку спільно з Аграрним страховим пулом прогнозів і розрахунків щодо державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції (сума необхідної підтримки, перелік культур тощо), у тому числі в регіонах;
  - збирання і реєстрацію інформації за договорами страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, визначення суми бюджетного фінансування;
  - збирання, узагальнення і аналіз даних про страхові випадки та страхові виплати;
  - розрахунок ціни одиниці сільськогосподарської продукції.

Узагальнюючи дане та попередні дослідження міжнародного досвіду агрострахування, необхідно відзначити, що Україна повинна керуватися системним підходом у здійсненні державної політики у сфері страхування сільськогосподарських ризиків, а саме:

- наявністю нормативно-правової бази, яка враховує інтереси всіх учасників страхування;
- об'єднанням фінансових ресурсів за допомогою створення спеціального фонду катастроф або проведення перестраховальних операцій з гарантіями держави;
- створенням єдиної достовірної статистичної бази даних про умови вирощування сільськогосподарських культур;
- створенням та затвердженням всіх процедур, які безпосередньо стосуються агрострахування та врегулювання збитків;
- навчанням представників страхових організацій, органів державної влади специфічним знанням у сфері агрострахування.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок по даному напрямку. У країнах, де уряд не приділяє належної уваги агрострахуванню, його розвиток відбувається повільно і безсистемно. Найбільш оптимальною є політика розподілу ризиків в аграрному секторі за принципом партнерства між приватним і державним секторами. Таке партнерство дозволяє державі мінімізувати витрати на агрострахування і зосередитися на виконанні суто державних функцій: створення законодавчої бази для розвитку системи страхування сільськогосподарських ризиків, регулювання діяльності страхових компаній та максимальне забезпечення її ефективного використання.

Список використаних джерел

1. Мних М.В. Шляхи розвитку страхових ринків країн Східної Європи та страховий ринок України // Економіка, Фінанси, Право. – 2003. – № 4. – С. 14-34.
2. Фисун І. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його застосування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/78211.doc.htm
3. Минкіна Г.О. Страхування як інструмент управління ризиками підприємств АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2010_154_3/10mgo.pdf.
4. Страхування: підручник / В. Д. Базилевич, О. Ф. Філонюк, К. С. Базилевич [та ін.] ; за ред. В. Д. Базилевич . – К. : Знання, 2008 . – 1019 с.
5. Энгерт Э. Страхование сельскохозяйственных рисков в Германии: презентация на конференции в Мадриде, ноябрь 2006.
6. Шинкаренко Р. Международная практика государственного регулирования и лицензирования рынка агрострахования. URL: <http://www.agroinsurance.com/ru/analytics?pid=18801>.
7. National Association of Insurance Commissioners. Crop Insurance Working Group. URL: http://www.naic.org/committees_c_ciwg.htm.
8. <http://www1.ifc.org>

***Аннотация.** Исследуется международная практика страхования рисков сельхозпроизводителя на примере европейской модели непосредственно на примере Германии. Показаны особенности агрострахования в Украине. Исследуется участие государства в системе агрострахования Украины и возможность применения при построении такой системы позитивного международного опыта.*

***Ключевые слова:** управление рисками, страхования аграрных рисков, европейская модель страхования, участие государства в агростраховании.*